

Ehtoollinen – keskinäisen rakkauden ateria

MARKO JAUHIAINEN

Paavalin antamat, ehtoollisen viettoa koskevat ohjeet välittävät elävän kuvan alkuseurakunnan ehtoolliskäytännöistä – niin hyvässä kuin pahassakin.

Herran aterialla eli ”ehtoollista” (kr. *deipnon*, ”illallinen”) vietetään suurimmassa osassa kristikuntaa. Monia kristittyjä kuitenkin hämmentää, että aterian muoto ja merkitys saattavat vaihdella huomattavasti kirkkokunnasta toiseen. Tämä johtuu osaltaan siitä, että Uudessa testamentissa ei ole aiheesta systemaattista opetusta.

Aterian alkuperäisestä vietosta kiinnostuneen lukijan päälähteitä ovat synoptiset evankeliumit ja Paavalin ensimmäinen kirje korinttilaisille.¹ Näiden tarjoamaa kuvaa täytyy lisäksi täydentää tiedoilla juutalaisuudesta ja ensimmäisen vuosisadan roomalaisesta yhteiskunnasta. Kaikkiin aihetta koskeviin kysymyksiin ei saada vastausta, mutta on silti mahdollista saada riittävä käsitys siitä, miten Herran ateria varhaisimmassa kristillisyydessä ymmärrettiin ja kuinka sitä vietettiin.

Juuret pääsiäisateriassa

Evankeliumeista selviää, että ehtoollisenvieton juuret ovat juutalaisessa pääsiäisateriassa, jota Jeesus viimeisenä iltanaan nautti yhdessä lähimpien opetuslastensa kanssa. Jokavuotisella aterialla muisteltiin sitä, kuinka Jumala vapautti kansansa Egyptin orjuudesta.² Ruokailun aikana kerrettiin eksoduksen tapahtumia sekä kiitettiin Jumalaa hänen siunauksistaan ja uskollisuudestaan. Ateria nautittiin kodissa, jolloin aterian isäntänä toiminut perheen isä tulkitsi aterian eri elementtien symbolisen merkityksen. Myöhemmästä rabbiinisesta kirjallisuudesta löytyvä, juutalaisten vielä tänäkin päivänä viettämä *seder*-pääsiäisateria muistutti todennäköisesti monin tavoin ensimmäisen vuosisadan käytäntöä.

Jeesuksen ja opetuslasten ruokalista tuskin poikkesi muista Jerusalemissa nautittavista pääsiäisaterioista, mutta isäntänä toiminut Jeesus antoi muutamalle sen elementille uuden merkityksen ja loi näin pohjan kokonaan uudelle muistoaterialle.

Aterian aluksi murrettava leipä ei muistutakaan kiireisestä Egyptistä lähdöstä vaan siitä, että Jeesus kuoli meidän puolestamme. Samoin

aterian lopuksi nautittava viini ei muistutakaan eksodukseen liittyvistä lupauksista³ vaan siitä, että Jeesuksen kuolema sinetöi profeettojen ennustaman uuden liiton. Ristillä Jumala vapautti kansansa Egyptin orjuuttakin suuremmista kahleista – synnin, Saatanan ja kuoleman vallasta. Samalla viini muistuttaa siitä, että Jeesus tulee eräänä päivänä juomaan sitä yhdessä omiensa kanssa Isänsä valtakunnassa. Nämä ovat niitä perustotuksia, joita Jeesuksen seuraajat hänen oman käskynsä mukaisesti muistelevat ja julistavat joka kerta, kun tulevat Herran pöytään.

Huonoja vaikutteita roomalaisista illallisista

On vaikea sanoa, miten alkuseurakunta vietti vuotuista pääsiäisateriaa, mutta Apostolien tekosten perusteella näyttäisi siltä, että Jeesuksen kuolemaa muisteltiin Jerusalemin kodeissa yhteisen ruokailun (Luukas käyttää ilmaisua ”leivän murtaminen”) merkeissä jopa päivittäin.⁴ Paavalin perustamissa pakanaseurakunnissa vastaavanlainen kokoontuminen yhteiselle aterialle tapahtui ilmeisesti viikon ensimmäisen päivän iltana.⁵

Näin lienee ollut myös Korintissa, jonne lähetetystä kirjeestä löytyy kristinuskon varhaisimmat maininnat leivänmurtotraditiosta.⁶ Kirjeessä Paavali nuhtelee paikallisia uskovia siitä, että Herran aterialla syödessä kukin nautti omia ruokiaan ”niin, että toinen on nälissään ja toinen juovuksissa”.⁷ Samalla hän opastaa heitä oikeaan ehtoollisen viettoon.

Apostolin antamia ohjeita ei voi ymmärtää täysin irrallaan niiden kulttuurisesta kontekstista. Roomalaisessa yhteiskunnassa hieman varakkaammat henkilöt saattoivat järjestää kodeissaan illallisia, joihin kuului hyvä ateria, sitä seurannut juomajuhla ja näiden jälkeen mahdollisesti vielä vieraita viihdyttävä puhuja. Tällaisella aterialla istumajärjestys oli tärkeä, sillä se heijasteli ruokailijoiden yhteiskunnallista statusta ja keskinäistä arvojärjestystä.

Tärkeimmät vieraat nauttivat ateriansa ruokasalissa eli *tricliniumissa* (kirjaimellisesti ”kolme sohva”). Nimitys johtuu siitä, että huonees-

sa oli tyypillisesti kolme sohvaa, jotka oli aseteltu pöydän ympärille C-kirjaimen muotoon ja joille kullekin mahtui kolme ruokailijaa. Kunniavieras aterioi samalla sohvalla isännän kanssa. Jos vieraita oli enemmän kuin ruokasaliin mahtui, loput söivät joko alle 30 neliömetrin kokoisessa aulatilassa eli atriumissa tai puutarhassa, mikäli sellainen oli. Näille vähemmän tärkeille illallisvieraille tarjottiin usein myös huonompaa ruokaa.

Tätä taustaa vasten on helpompi nähdä, mikä Korintissa meni vikaan. Seurakunnan parempiosaiset jäsenet kuvittelivat, että kyseessä oli pakanataustasta tutut illalliset, jossa on voimassa ympäröivän yhteiskunnan nokkimisjärjestys. Niinpä he nauttivat tarjoilusta täysin rinnoin, vaikka heikompiosaiset eivät töidensä takia olleet vielä välttämättä ehtineet edes paikalle tai saivat ehkä vain rippeitä siitä, mitä parempiosaiset söivät. Tämä synnytti hajaannusta seurakunnan keskuudessa. Illallinen oli päivän pääateria, mutta osa jäi silti nälkäiseksi. Samalla toiset joiivat ateriansa yhteydessä niin paljon viiniä, että tulivat humalaan.

Paavalin silmissä korinttilaiset eivät näin toimiessaan enää nauttineet Herran aterialla, vaan jotain ihan muuta. Hänen mielestään tavallisia illallisia voi tarvittaessa kukin pitää kotonaan, mutta kun seurakunta kokoontuu yhteen, huomion tulee olla Kristuksessa ja toimintatapojen radikaalisti erilaisia kuin ympäröivässä yhteiskunnassa. Niinpä väärinkäytökset Korintissa eivät olleet ainoastaan evankeliumin vastaisia, vaan suorastaan vaarallisia niille, jotka niihin syyllistyvät: Paavali oli vakuuttunut, että monen korinttilaisen heikkous ja sairaus oli yhteydessä epäpyhään käytökseen Herran pöydässä.⁸

Tavoitteena yhteyden vahvistuminen

Historian saatossa monet ovat saaneet ylimääräistä sydämentykytystä apostolin tässä yhteydessä mainitsemasta varoituksesta, että se, joka syö ja juo ”tunnistamatta” ruumista tai ”erottamatta sitä muusta”, ”syö ja juo itselleen tuomion”. Herkimmät kristityt eivät aina ole uskaltaneet osallistua Herran pöytään, jotta eivät joutuisi tuomittaviksi. Nykyisessä tutkimuksessa on kuitenkin ymmärretty, että kyseinen kohta ei viittaa leivän ja viinin erityiseen kunnioittamiseen tai siihen, osaako seurakuntalainen muistella Herran kuolemaa juuri oikealla tavalla, vaan seurakunnan ja uskovien yhteyden merkityksen tunnustamiseen.

Paavali ei ollut niinkään huolestunut siitä, mitä korinttilaisten väärinkäytökset kertoivat heidän jumalasuhteestaan kuin siitä, mitä se kertoi heidän keskinäisistä suhteistaan. Hänen julistamansa evankeliumin mukaan kaikki uskovat ovat Herran edessä samanarvoisia ja yhdessä muodostavat yhden ruumiin.⁹ Osa korinttilaisista ei kuitenkaan ollut ymmärtänyt, että Herran aterialla ei ole ensi sijassa kristityn yksityinen, henkilökohtainen tapaaminen Herran kanssa, vaan se on Jumalan perheen keskinäistä yhteyttä vahvistava ja ilmentävä tapahtuma.

Korintin perintö elää

Korinttilaisten käytös saattaa nykypäivän kristitystä tuntua pöyristyttävältä, mutta heidän perintönsä elää vahvana. Vielä tänäkin päivänä monessa kirkkokunnassa ollaan valmiita epäämään osallistuminen Herran aterialle eri tavalla ajattelevilta uskovilta.

Paavalin teologiassa ateriyhteys ei kuitenkaan ole ase, jolla pakotetaan eri tavalla ajattelevat ruotuun, vaan pöytä on *Herran*, joka antoi itsensä meidän puolestamme. Kaikki ne, jotka kuuluvat Kristukselle, kuuluvat samaan pöytään. Minkä Pyhä Henki on yhdistänyt yhdeksi ruumiiksi, sitä alköön ihminen erottako.

Kiitos Korintin lihallisten kristittyjen, tiedämme nykyään tämän ja paljon muutakin siitä, mitä Paavali toivoi seurakunnan kokoontumisista tapahtuvan – ja mitä ei.

Viitteet

- 1) Matt. 26:17-29; Mark. 14:12-25; Luuk. 22:7-23; 1. Kor. 10:14-22; 11:17-34.
- 2) 2. Moos. 12:1-27.
- 3) 2. Moos. 6:6-7.
- 4) Ap.t. 2:42-47.
- 5) Ap.t. 20:7.
- 6) 1. Kor. 10:16-22; 11:20-34.
- 7) 1. Kor. 11:21.
- 8) 1. Kor. 11:27-30.
- 9) 1. Kor. 10:17.

Kirjallisuus

Banks, Robert J.: *Paul's Idea of Community*. Hendrickson. 1994.
Fee, Gordon D.: *The First Epistle to the Corinthians*. Eerdmans. 1987.
Witherington, Ben: *Making a Meal of It*. Baylor University Press. 2007.

Herran ateria ennen ja nyt

Mitä yhteistä on kotona kerran viikossa uskovien ystävien kesken nautitulla iloisella, hyvällä aterialla (johon kuuluu tilkka viiniä) ja kerran kuussa isossa kirkkosalissa yhdessä kymmenien tai satojen muiden kanssa pastorilta vastaanotetulla ja kitalakeen tarttuneella öylätillä tai leivänmurusella, joka vakavissa tunnelmissa ja hiljaisuuden vallitessa huuhdellaan alas sormustimellisellä rypälemehua? Monen mielestä ei paljon mitään, paitsi että nämä käytännöt edustavat saman historiallisen jatkumon ääripäitä.

Muutokset Herran aterian muodossa ja sisällössä eivät tapahtuneet yhdessä yössä, vaan pitkän kehityksen myötä ja erilaisten tekijöiden vaikutuksesta.

Osa kirkollistumiskehitystä

Ensimmäisten vuosisatojen ajan ehtoollinen nautittiin luonnollisesti kodeissa, sillä ensimmäinen kirkko rakennettiin vasta vuonna 314 eikä tois- taiseksi vanhin löydetty kristillinen rakennus ole juurikaan vanhempi. Jo toisen vuosisadan puolessavälissä Herran ateria oli kuitenkin jakaantunut kahtia, ruokailutilassa nautittavaksi rakkau- den (kr. *agapē*) ateriaksi ja erillisessä tilassa vie- tettäväksi ehtoollisseremoniaksi eli eukaristiaksi. Kokoonmistilojen ja -käytäntöjen muuttumi- nen kulki käsi kädessä liturgisen kehityksen, mo- narkkisen piispuuden, kristittyjen jakautumisen maallikoihin ja papistoon sekä lisääntyvän aske- tismen kanssa. Samalla alkoi myös spekulointi leivän ja viinin olemuksesta sekä siitä, mitä niitä nautittaessa tapahtuu, vaikka tämäkin kehitys pääsi täyteen vauhtiin vasta myöhempinä vuosi- satoina.

Neljännellä vuosisadalla Herran pöydästä erotetun agapē-aterian nauttimista kirkkoissa yri- tettiin kieltää useampaankin kertaan, mutta vasta Konstantinopolin kolmannen kirkolliskokouksen myötä vuonna 692 siitä päästiin lopullisesti eroon. Vaikka uskonpuhdistuksen reformoitu haara myöhemmin otti joitakin askeleita varhais- kristillistä leivänmurtokäytäntöä kohti, ollaan suurimmassa osassa kristikuntaa vielä melko kaukana Herran aterian alkuperäisestä muodosta ja luonteesta. Tunnetun eksegeetin ja Paavali- asiantuntijan Gordon Feen sanoin voidaankin to- deta, että ”korinttilaisilla oli ateria, mutta he oli- vat hukanneet Kristuksen, kun taas meillä on Kristus, mutta olemme hukanneet aterian”.